

La modulació de l'objecte autista en l'infant amb TEA quan no s'ha produït la interiorització de la falta

– Anna Rosa Sanchis Franch –

Mestra d'Educació Especial. Logopeda.
Servei d'Atenció Externa del Centre
d'Educació Especial Vil·la Joana.
(Barcelona, Espanya)

Parlarem del treball logopèdic en infants amb TEA que manifesten greus dificultats en l'aparició de la paraula amb intencionalitat comunicativa.

Compartirem un context d'intervenció des del cos i el moviment dins d'un enquadrament psicodinàmic i relacional.

Aquest treball sorgeix de la reflexió en la pràctica diària al voltant de les ansietats sorgides en l'infant en separar-se de l'objecte autista. Infants que no han pogut simbolitzar la falta, factor que dificulta la incorporació de l'altre i d'allò que ve de fora en el seu procés de subjectivació.

Exposarem com anar introduint una proposta de relació que interessi a l'infant en la que s'incorporin elements utilitzats de forma intencionada per l'adult amb la finalitat que l'infant es pugui anar separant de l'objecte autista sense que aquest fet sigui generador d'ansietat massiva.

Aquests elements, als que anomenarem "elements de transició" o "moduladors del gaudi", esdevindran facilitadors de la regulació emocional en absència de l'objecte autista i contribuiran al fet que l'adult pugui fer-se visible de forma progressiva en la relació passant de la posició d'objecte a subjecte de manera gradual.

INTRODUCCIÓ

La reflexió que volem compartir sorgeix de la convicció que tota externalització a nivell corporal, mental i emocional ens parla de l'infant i les seves ansietats. En aquest cas, allò que ens mostra l'infant és la necessitat d'ignorar/negar a l'altre, moure's en l'espai de forma desorganitzada i no poder separar-se de l'objecte seguritzador sense experimentar una gran ansietat.

En el present treball compartirem aspectes en relació a:

- Des de quina actitud i intencionalitat aollirem l'externalització de les ansietats de l'infant en la seva relació amb l'objecte autista en un context de no interiorització de la falta. Com ens posicionarem en la relació amb l'infant respecte al procés de diferenciació amb l'altre ("distància adequada").
 - Quins elements oferirem per possibilitar una retirada progressiva de l'objecte autista intentant evitar l'aparició de l'ansietat massiva ("elements de transició" o "moduladors del gaudi").
- Compartirem un context de treball no des d'una intervenció directa sobre les dimensions del llenguatge i la parla sinó sobre aspectes relacionats amb la construcció de la subjectivitat de l'infant:
- El procés de diferenciació amb l'altre.
 - La interiorització de la falta.
 - La modulació de l'excés de gaudi produït per l'objecte autista.

DESENVOLUPAMENT

Intenció i actitud de la logopeda

L'actitud que guiarà la intervenció serà la disposició interna per contenir el malestar de l'infant amb la intenció que les externalitzacions de l'ansietat es puguin anar modificant com a conseqüència de

l'evolució en aspectes interns del *self*. Considerarem elements contenidors l'adequació de l'espai i els tempos de la sessió, així com l'actitud de la logopeda a l'hora de gestionar aspectes de la subjectivitat tant de l'adult com de l'infant en la relació terapèutica.

Aspectes de la subjectivitat de l'adult en la relació terapèutica

- Evitar identificar-nos amb les nostres expectatives respecte allò que hem imaginat que passarà a la sessió. Això no significa no tenir desig per promoure canvis en l'infant, sinó que ens referim a no quedar-nos aferrats a l'estructura de la sessió que ens havíem plantejat o a la resposta que esperem que es produeixi per part del nen/a.
- Mantenir una certa actitud de "no saber" en la nostra intervenció per tal de considerar les conductes observades des d'una perspectiva oberta i àmplia que ens possibiliti contrastar i verificar en el temps allò observat.
- Reconciliar-nos amb el sentiment d'incertesa que sorgeix respecte el fet que la nostra intervenció sigui adequada o no i es pugui generar una situació "no esperada" que produeixi malestar en l'infant i en l'adult.
- Donar-nos temps i donar temps suficient a l'infant per a connectar amb la situació viscuda en la sessió. Anar fent un apropament progressiu cap a la conducta o estat emocional al què volem arribar.
- Obrir la mirada per resignificar allò observat, reformular el que ens preguntem i "des d'on" ens ho preguntem amb la intenció de comprendre.
- Flexibilitzar la nostra resposta, considerar "diferents camins per arribar", abraçar el procés (el "com") i no afermar-nos al resultat (el "què").

Aspectes de la subjectivitat de l'infant en la relació terapèutica

- Afavorir el benestar de l'infant gestionant de la millor manera possible les ansietats que es poden generar en la sessió de treball.
- Intentar buscar la "distància adequada" en la relació amb l'infant perquè la intervenció no resulti invasiva a nivell corporal, mental o emocional.
- Considerar els tempos en la relació, l'espera activa, els silencis i el fet de posar límit de manera amorosa i ferma.
- Donar significació i emoció a allò que ocorre durant la sessió, però no donar-ne en excés per evitar un possible "atac al significat" per part de l'infant.

Considerant aquests aspectes, intentarem buscar l'equilibri i la no dissonància entre l'expressió corporal, l'entonació de la veu, la mirada i les paraules utilitzades en la nostra intervenció.

Quins canvis buscarem en la subjectivitat de l'infant?

El subjecte es constitueix a partir del "lloc" (el rol) que l'altre li dona en la relació. Ho fa ja sigui per identificació o per oposició respecte a la posició de l'altre. Per tant, ens anem construint "des de" i "en" la relació amb els altres. L'infant té un paper actiu en aquest procés d'anar-se constituint. En aquest sentit, voldríem considerar alguns aspectes de la subjectivitat del nen/a que s'aniran transformant en la relació terapèutica:

- Pas del tancament a l'apertura com a procés de confiar en l'altre i anar-se obrint a allò que ve de fora. Transformar l'aferrament a objectes i sensacions, amb el conseqüent aïllament, en possibilitat de rebre sense sentir-se amenaçat per allò que s'ha d'incorporar.
- Pas de la resistència a l'acceptació com a procés de confiar en que l'altre et sostindrà. Flexibilitzar la resistència, dir "sí" a l'altre com una porta que s'ha d'obrir, un llindar que s'ha de travessar sense forçar per poder anar més enllà de la repeticició que encapsula.
- Pas d'escollir a acollir com a procés d'anar sortint de l'autocentrament que fa que l'infant triï sempre la mateixa opció per protegir-se de la realitat canviant. Poder passar d'estar a la defensiva a rebre,

de manera que es pugui produir a l'interior de l'infant la transformació d'allò que ve de fora.

En tot procés de subjectivar-se podem parlar d'una pulsio o posició activa que empeny l'infant a parlar i moure's, quelcom que l'impulsa a satisfer-se a través de la paraula i el moviment (gaudi). La subjectivació del cos i l'entrada en la paraula són dos processos interdependents als que dedicarem una atenció especial en la nostra intervenció terapèutica.

El poder de la paraula

El cos emocional és sensible a les impressions que entren pels sentits i amb la paraula "toquem" aquesta dimensió emocional.

Considerem que la paraula té una càrrega emocional que pot harmonitzar o no amb l'infant que la rep. Per tant, en la nostra intervenció haurem de considerar:

- Les sensacions que la paraula provoca en l'infant.
- La manca de capacitat de comprensió del cos emocional, de manera que l'infant captarà la sensació, però no la podrà mentalitzar.

Entenem com una part primordial de la intervenció:

- Utilitzar la paraula com un recurs per apropar l'infant a un estat emocional de benestar segons la intenció que orienta la nostra intervenció.

- Poder recollir l'efecte de la paraula en la subjectivitat de l'infant tant a nivell corporal com emocional.

- Contemplar la paraula com un aspecte que ha d'estar en equilibri amb la nostra gestualitat, entonació de veu, mirada i accions formant un tot des del qual poder aportar contenció a l'infant.

Així doncs, acompanyarem el nen/a amb paraules que possibilitin emocions connectores de forma que la paraula no sigui un obstacle sinó una possibilitat de benestar i desenvolupament.

Verbalitzarem les accions, les sensacions que produeixen els objectes i les emocions sorgides en la relació, intentant posar paraules al que potser està passant a l'interior de l'infant en relació a allò que ocorre a l'exterior.

Buscarem paraules que ressonin en l'infant, que aportin calma, acaroni, acullin i abracin tot allò que el nen/a porta a la sessió.

La paraula entonada, cantada, xiuxiuejada, parlada... poques paraules i significatives, de manera que la paraula

La nostra proposta parteix de l'experiència que quan l'infant deixa l'objecte autista, els elements de transició contribueixen a omplir una part d'aquesta falta no interioritzada, d'aquest buit que es genera en absència de l'objecte.

acompanyi i convidi a l'infant sense esdevenir massa directiva o exigent.

Escoltar i comprendre què ens diu l'infant a través del cos

En el treball en l'àmbit de la comunicació a través del cos i el moviment partirem de dues premisses:

- El cos està en estreta vinculació amb la ment i les emocions.

Considerem que el treball en l'àmbit mental i emocional repercutirà en el benestar del cos. Però també a l'inrevés, possibilitar que l'infant pugui alliberar la tensió corporal contribuirà a la disminució de l'agitació mental i emocional.

- En un cos no contingut no es pot contenir la ment.

Quan parlem d'un cos no contingut ens referim a un cos que l'infant percep i viu de forma fragmentada i no com una unitat corporal.

Entenem el treball per afavorir la comunicació com el camí d'acompanyament des de la fragmentació a la unitat corporal considerant la construcció de l'espai, del propi cos i del límit (oposició dins/fora, continent/contingut) per tal d'aconseguir apropar a l'infant a una experiència de totalitat i auto-consciència

més enllà del gaudi obtingut del propi cos fragmentat.

L'infant podrà començar a apropar-se a un estat de quietud mental i corporal a mesura que es pot desidentificar de les sensacions i emocions que es vivencien de forma massiva. Pretenem facilitar a l'infant el fet de poder sortir de la polaritat amb què es viuen les emocions: en un extrem el rebuig a allò no desitjat i en l'altre extrem l'aferrament al propi desig, de manera que les dues opcions descarten la incorporació de l'altre i d'allò que ve de fora.

Un altre aspecte a destacar és la construcció de la identitat corporal en l'estadi del mirall (6-18 mesos) on apareix l'interès per la pròpia imatge. La satisfacció de l'infant es troba en anticipar la seva imatge al mirall i experimentar-se animant-la amb els seus moviments. La imatge especular retorna a l'infant la unificació de l'experiència corporal en una imatge completa pròpia. L'entrada al simbòlic arribarà quan li puguem posar llenguatge: "Tu ets aquest/a que es mira al mirall", que seria com dir "Jo et reconec", de manera que l'infant podrà viure l'experiència d'existir per a l'altre com a subjecte diferenciat.

Reflexions entorn el procés de diferenciació

Avançar en el procés d'identificació amb el propi cos significa evolucionar en el procés de diferenciació. Cal diferenciar-se per poder "veure" i "arribar" a l'altre. La comunicació intencionada serà l'instrument que farà possible salvar aquesta distància interpersonal (mirada, somriure, gest indicatiu, assenyalament d'una imatge, gest espontani, pictograma, sons, vocalitzacions, paraula...).

En els infants amb TEA trobem que:

- No ha estat possible establir la distància amb l'altre.
- En cas d'haver-se establert, pot ser que no hi hagi per part de l'infant la intencionalitat de recórrer aquesta distància per arribar a l'altre.
- Es manté en el temps el pensament de transparència respecte l'adult com si aquest pogués saber "allò que el nen té al cap" (pensaments, sentiments, desitjos...). Aquest fet està en estreta relació amb la prolongació en el temps de la dependència que s'experimenta en les primeres etapes de la vida on l'infant es troba alineat amb el desig de l'adult experimentant-lo com un ésser omnipotent.

En aquestes situacions, el procés de diferenciació es veurà entorpit i sorgiran dificultats en l'aparició de la comunicació i la paraula.

La posició de la logopeda en la relació amb l'infant pot afavorir la diferenciació ja que esdevindrà aquest "altre" amb qui el nen/a haurà d'alinejar-se primer per després anar-se diferenciant de forma progressiva.

Aquesta diferenciació gradual permetrà a l'infant sortir del pensament de transparència i verificar que cal recórrer la distància entre ell i l'altre mitjançant la comunicació per tal que l'adult pugui saber "allò que l'infant té al cap".

En aquest procés, l'adult haurà de facilitar un espai on el nen/a pugui no ser visible per a l'altre, on poder diferenciar-se i constatar el propi jo separat de l'altre. Ens referim als jocs d'aparèixer/desaparèixer, amagar-se i ser trobat, primer l'adult i després l'infant, gestionant l'angoixa del nen/a per ser trobat a temps.

Aquesta diferenciació gradual permetrà a l'infant sortir del pensament de transparència i verificar que cal recórrer la distància entre ell i l'altre mitjançant la comunicació per tal que l'adult pugui saber "allò que l'infant té al cap".

En segon lloc voldríem destacar alguns aspectes en el procés de diferenciació:

- L'adult no haurà d'ofereir-se des de la posició de subjecte omnipotent per tal de possibilitar que l'infant pugui sentir la falta (sentiment de pèrdua de l'objecte de desig).
- Sentir la falta permetrà que emergeixi la pulsio i la intencionalitat. L'infant començarà a subjectivar-se a través de l'aparició de la pròpia iniciativa.
- Posteriorment a l'aparició de la iniciativa hi haurà d'haver el reclam cap a l'adult. L'infant s'haurà de "fer sentir", poder comunicar la pròpia falta. Així doncs, la pulsio de buscar a l'altre passa per l'experiència de la falta.
- L'adult haurà d'acollir i "llegir" el reclam de l'infant que de vegades és molt subtil.

És en aquest context de bidireccionalitat que podrem començar a parlar de comunicació intencionada.

Reflexions entorn de la interiorització de la falta

Per diferenciar-se, cal poder simbolitzar la falta en relació al sentiment de desaparició de si mateix que pot viure l'infant en absència de l'objecte amb la conseqüent aparició d'angoixa massiva. Quan no s'ha produït la interiorització de la falta, l'existència de l'infant està lligada d'alguna manera a l'objecte. Per tant, necessitarà poder verificar la seva presència (comprovar que hi és, poder-lo veure, tocar...) ja que això li donarà l'entitat d'existència.

Quan el procés de diferenciació es construeix amb normalitat, l'infant pot separar-se de l'objecte sentint que aquest no desapareix. Per tant, ell tampoc deixa d'existir quan l'objecte no està dins del seu camp visual.

En l'infant amb TEA es produeixen dificultats en la instauració de la falta ja que es presenta aferrament al gaudi obtingut de la relació amb el propi cos a través de l'objecte o forma autista. Per tant, no es podrà donar un lloc a l'altre ni a allò que ve de fora i es manifestaran conductes i actituds com:

- L'infant es posicionarà com a subjecte omnipotent. Pot passar que quan es trobi amb el límit que imposa el real, abando-

ni la posició de subjecte omnipotent i es posicioni com a objecte de l'altre, de manera que anirà oscil·lant entre aquestes dues posicions.

- En el supòsit que hi hagi paraula, aquesta estarà al servei de l'omnipotència col·locant a l'altre en la posició d'objecte (donar ordres, regular l'acció...).

Per tant, podem dir que la comunicació intencionada comporta:

- La diferenciació de l'altre: haver-se vinculat per a poder-se separar després.
- L'experiència de pèrdua o falta: poder experimentar la permanència de l'objecte en la seva absència. La paraula seria una experiència de falta ja que les paraules venen de dins, surten a l'exterior i es perden.

Si aquests processos no es poden construir de forma adequada pot ocórrer que:

- La paraula no pugui sorgir ja que per construir-la es necessita posar límit a la tira fònica, al gaudi que proporciona la producció il·limitada de so des de la intencionalitat de l'infant de crear una significació.
- L'infant només pugui parlar en presència de l'adult de referència ja que l'altre es converteix en un "objecte intermediari" que quan desapareix comporta que la paraula també desaparegui, que deixi d'existir.

La construcció de la subjectivitat comporta la mobilitat entre oposicions:

- Acceptar / Incorporar (Sí) Jo
- No acceptar / Rebutjar (No) No Jo

Si no s'ha instaurat la falta no hi haurà l'espai necessari per a què es produeixi aquesta mobilitat entre oposicions i podran aparèixer actituds com ara:

- Impossibilitat d'acceptar allò que ve de fora amb una oposició/negació que no es pot flexibilitzar de manera que l'infant es reitere en el "no" ja sigui a nivell verbal o d'acció externalitzada.
- Manca d'interès per l'estímul extern ignorant tot allò que ve de fora.

Reflexions entorn de l'objecte autista

Així doncs, l'objecte autista esdevé un mecanisme protector davant l'aparició d'ansietats catastròfiques (desaparició, liquidació, desmantellament...) inhibint-se la possibilitat d'interioritzar la falta i poder-se diferenciar.

La nostra pràctica diària ens porta a interrogar-nos sobre la relació de l'infant amb l'objecte autista:

- Com aconseguir comunicar-nos amb l'infant quan l'objecte no deixa lloc a la falta i, per tant, no es pot incorporar la presència de l'altre?
- Què fem amb l'objecte? Com el tractem? Quin significat li donem? L'integrem en la nostra intervenció? Intentem retirar-lo?

Ens referirem a situacions en les que integrar l'objecte en la relació terapèutica dificulta que l'infant "pugui veure a l'altre" ja que la relació adhesiva amb l'objecte és molt intensa i "ho ocupa tot". Per tant, es fa molt difícil poder integrar l'objecte autista en la relació terapèutica.

Així doncs, si optem per retirar l'objecte haurem de tenir molt present que:

- L'infant no tingui la vivència de treure/arrencar una part d'ell mateix, incrementant-se el sentiment de pèrdua i l'ansietat i produint-se un major aferrament a l'objecte, la qual cosa volíem evitar amb la seva retirada.
- Si l'infant no té l'objecte a la vista, pot produir-se una situació d'hipervigilància o repressió que també provocarà un augment de l'ansietat i s'incrementarà el moviment en la cerca de l'objecte, així com les emocions aflictives. L'infant pot "quedar-se enganxat" a l'absència de l'objecte.

I si provem de retirar l'objecte autista i modular la seva funció substituint-lo pel que anomenem "elements de transició" o "moduladors del gaudi"?

La nostra proposta parteix de l'experiència que quan l'infant deixa l'objecte autista, els elements de transició contribueixen a omplir una part d'aquesta falta no interioritzada, d'aquest buit que es genera en absència de l'objecte.

Aquests elements, a diferència de l'objecte autista, seran gestionats per l'adult de forma intencionada i possibilitaran una forma progressiva i no intrusiva perquè l'infant comenci a diferenciar-se de l'objecte autista.

Com podem intentar modular la funció de l'objecte autista?

En el procés de modulació de l'excés de gaudi proporcionat per l'objecte autista serà primordial considerar:

- Les qualitats sensorials dels elements de transició que oferim a l'infant.

- La intencionalitat amb què són utilitzats en la intervenció logopèdica

En relació a les qualitats sensorials, podem dir que es tracta d'objectes que:

- L'infant ha pogut invertir de significat en la relació terapèutica.

- Han de ser facilitadors de la transició per tal que el nen/a es vagi desaferrant progressivament de l'objecte autista.

- Per a què esdevinguin facilitadors de la transició han de tenir alguna qualitat sensorial motivadora en el sentit que "toquin" alguna cosa de "dins" de l'infant, de la seva subjectivitat.

Pel que fa a la intencionalitat amb què són emprats, podem dir que:

- No seran utilitzats de manera aïllada ni aleatòria, sinó que formaran part d'un context interactiu (amb uns tempos i una progressió adequats) que l'infant anirà experimentant en successives sessions.

- Els anirem gestionant a través de la nostra acció intencionada segons les necessitats observades en l'infant. A través d'ells intentarem proporcionar una sensació de continuïtat externa que l'ajudi a desprendre's de l'objecte autista.

Pot ser que no hi hagi mirada, contacte corporal, paraula, comunicació aparent amb l'infant. Però sempre hi haurà la relació emocional a través de la que podem intervenir en la gestió de l'ansietat, utilitzant com a mediadors els elements de transició als que ens estem referint. D'aquesta manera, anirem establint un diàleg contenidor d'emocions.

A més, els elements de transició possibilitaran que l'adult es mantingui en segon terme en la relació amb l'infant (procés de diferenciació) ja que és el propi objecte de transició el que pren rellevància en la relació. Això permetrà que, de forma progressiva, l'adult es vagi fent visible, passant de la posició d'objecte a la posició de subjecte de forma no invasiva per a l'infant.

Un aspecte d'especial rellevància en aquest procés és la regulació del gaudi.

La satisfacció del desig no s'ha de donar de forma continuada, sinó que cal establir una discontinuïtat. Així, igual que és important proveir de satisfacció,

és necessari posar límit al gaudi possibilitant l'aparició d'un espai on sentir la falta.

Els elements de transició ens ajudaran a modular el gaudi que l'infant obté en la relació amb l'objecte autista sense haver-lo de retirar de manera sobtada, sinó intentant que sigui el mateix infant qui l'acabi deixant.

La qualitat motivadora de l'element de transició haurà de produir una sensació de benestar en l'infant per facilitar la renúncia al gaudi proporcionat per l'objecte autista. Quan l'infant perd l'objecte també està perdent la continuïtat en el gaudi, de forma que no permet la seva retirada, ja que no pot tolerar la discontinuïtat en el gaudi obtingut.

En aquest sentit, és important que l'element de transició tingui aquesta qualitat sensorial motivadora de la que parlàvem. D'aquesta manera, no eliminarem el gaudi, sinó que provocarem la seva discontinuïtat i el seu desplaçament. En aquest procés s'anirà introduint la falta ja que l'infant no obtindrà sempre la mateixa resposta en la relació amb l'objecte.

A què ens referim quan parlem d'elements de transició o moduladors del gaudi?

Parlarem dels elements de transició utilitzats en les sessions de treball amb un nen amb TEA dins del marc d'intervenció que hem anat exposant fins aquí.

• Moviment utilitzant una tela gran

De les múltiples funcionalitats que podem donar a les teles (amagar-se, amagar objectes, cobrir-se, embolcallar-se, balancejar-se, arrossegar, disfressar-se, construir o marcar espais...) ens centrarem en la funció d'arrossegament.

De les qualitats sensorials i emocionals que el treball amb les teles pot aportar ens focalitzarem en allò que fa referència al sentiment d'intimitat, seguretat, desig de protecció, confiança en l'altre, benestar, reviu situacions de ser cuidat, informació sensorial rebuda del propi cos en contacte amb el terra, transitar per les pròpies pors i gaudir del moviment amb la tela i del plaer de sentir-se transportat.

Ara ens detindrem en els aspectes de la subjectivitat de l'infant que volem modular a través del moviment amb la tela i en com fer-ho:

- Observar i comprendre l'actitud i conducta del nen/a com a indicador de quines necessitats hi ha al darrere de les externalitzacions que ens mostra a la sessió (cos físic, mental i emocional).

- Aquesta comprensió ens portarà a gestionar el moviment de la tela d'una forma determinada amb la finalitat d'anar compensant (modulant) l'excés de gaudi expressat per l'infant a través del moviment i les accions desorganitzades.

- Ho farem des de les possibilitats de modulació que ens ofereix el moviment d'arrossegament (lent/ràpid, flux/fort, en línia recta/en ziga-zaga, aturant-nos/iniciant el moviment...).

- A través de l'arrossegament, guiarem el moviment de l'infant sobre la tela de manera que es mantingui una part de les sensacions que el nen/a busca obtenir amb la seva pròpia acció. Però ara el moviment serà gestionat per l'adult intentant regular l'excitació de l'infant (corporal, mental i emocional).

- Hi ha quelcom de la confiança de l'infant en el fet de deixar-se portar sobre la tela. A través de la modalitat de moviment que oferim (velocitat, direccionalitat, incorporar sobre la tela l'objecte autista, intentar que surti fora de la tela...) estarem gestionant aspectes emocionals de la seva subjectivitat.

- Per a facilitar que l'infant es despenngui de l'objecte autista caldrà una motivació perceptible a nivell sensorial que li interessi més que l'excitació obtinguda de l'objecte. Per tant, haurem de proporcionar-li la modalitat de moviment més adequada en cada moment.

- L'atracció del moviment sobre la tela connectarà l'infant amb el gaudi obtingut de l'objecte autista. Però la font de gaudi serà desplaçada progressivament de l'objecte al moviment amb la tela.

- A més, la sensació de ser bressolat amb el moviment de lliscament sobre el terra esdevindrà un element de contenció que pot facilitar desprendre's de l'objecte d'enclavament sensorial.

A través del moviment amb la tela, intentarem entrar en sincronia amb l'in-

fant com en un diàleg sense paraules que calmarà l'agitació mental i corporal. Des d'aquest aquietament podran sorgir emocions connectores que reforçaran el vincle seguritzador amb l'infant. Aquest fet facilitarà que pugui mantenir-se allunyat de l'objecte autista durant un període de temps potser cada vegada una mica més llarg.

A poc a poc, podrem anar posant paraules a les sensacions/emocions que provoca en l'infant i en nosaltres la relació que hem compartit. Caldrà considerar que la paraula utilitzada no entorpeixi la comunicació. En aquest sentit, és important l'espai que pot donar el silenci, així com el paper que juga incorporar la cançó com a acompanyament del moviment amb la tela.

• Cançó

Donarà significació i límit al moviment. També ens ajudarà a modular aspectes de la subjectivitat de l'infant:

- La melodia i la modulació de la veu proporcionen benestar. La sensació de placidesa esdevindrà un element de contenció per a què l'infant pugui estar més temps sobre la tela gaudint del moviment.

- Facilita poder crear un significat que doni continuïtat a l'acció d'arrossegament. Aquesta continuïtat externa ajudarà a crear en l'infant la sensació de continuïtat interna que no pot tenir.

- Convida l'infant a apropar-se, a posar-se sobre la tela, a mantenir-s'hi, a tornar-hi després d'haver marxat. Podrà sentir-se convidat a venir sense una demanda explícita i directa que sovint rebutjarà en sentir-la invasiva. La cançó li anirà recordant la demanda de l'adult (posar-se damunt la tela) de manera indirecta sense utilitzar el llenguatge declaratiu.

• Logopeda (intenció i actitud)

L'experiència sensorial de l'infant pot passar per l'adult de manera que l'ajudi a autoregular-se per anar sortint de l'encavament sensorial. Considerem que la logopeda pot actuar com a moduladora del gaudi en la mesura que:

- Començarà posicionant-se com objecte en la relació per progressivament anar-se diferenciant i anar passant a la posició de subjecte. A l'inici, la cançó i el moviment passaran a primer terme en la relació, com si l'adult quedés "al darrera" d'aquests elements per anar-

se fent present de forma progressiva.

- Intervindrà amb la intenció d'anar regulant les sensacions que arriben a l'infant. L'adult ho farà valorant les seves necessitats, actuant com una "porta" entre el "dins" (la subjectivitat de l'infant) i el "fora" (les sensacions externes) de manera que el nen/a les pugui rebre de forma no intrusiva.

- En aquest procés de modulació caldrà tenir molt present:

- Acolir les emocions sorgides en la relació i intentar comprendre la necessitat que hi ha al darrera de l'emoció expressada (de què ens està parlant aquesta emoció).

- Verificar les necessitats que van sorgint a través de l'observació i la comprensió de l'experiència compartida en aquell moment amb l'infant.

- Poder sostenir la incertesa durant tot aquest procés.

EXPOSICIÓ D'UNA VINYETA DE TREBALL

• Emmarcament de la sessió

Sessió de logopèdia en un CEE (Centre d'Educació Especial) a l'espai del gimnàs utilitzant material psicomotriu. Sessions grupals de 45 minuts amb periodicitat setmanal (4 alumnes/2 adults). En algunes sessions, el treball es realitza amb 2 alumnes/1 adult. Ens centrarem en una d'aquestes sessions i en un alumne al que anomenarem Samuel.

• Contextualització de l'activitat

La significació de l'activitat consisteix a "pujar al tren" (situar-se sobre una tela gran desplegada al terra) per desplaçar-se d'un extrem a l'altre de la sala (límit en l'espai) convidats per una cançó (límit en el temps).

La tela estesa a terra farà de tren i el desplaçament es realitzarà amb el moviment d'arrossegament de la tela sobre el terra. Començarem l'activitat bellugant la tela i cantant una cançó per convidar al Samuel a "pujar al tren".

Utilitzarem la cançó: "Un tren petitó que corria, que corria. Un tren petitó que corria sense por. Qui vulgui pujar que s'afanyi, que s'afanyi. Qui vulgui pujar que s'afanyi que se'n va. Txu-txu!!".

Quan el nen s'hagi posat sobre la tela direm "Preparats, llestos... ja!!!" per ini-

La satisfacció del disseny no s'ha de donar de forma continuada, sinó que cal establir una discontinuïtat. Així, igual que és important proveir de satisfacció, és necessari posar límit al gaudi possibilitant l'aparició d'un espai on sentir la falta.

ciar el recorregut. En finalitzar-lo direm “Ja hem arribat!!!”.

La cançó serà el fil conductor que donarà continuïtat al recorregut. Evitarem un excés de llenguatge declaratiu que pot resultar invasiu.

• *Situació de la que partim en començar l'activitat*

El Samuel està manipulant dues pilotes grans de psicomotricitat de manera que les va fent lliscar i les va traslladant per l'espai de la sala. De tant en tant, les agafa i les posa sobre la tela estesa a terra, però de seguida les torna a treure per continuar-les desplaçant pel gimnàs. Les utilitza com a objecte autista observant-se un augment progressiu del gaudi i del moviment corporal de forma que la relació amb l'objecte esdevé cada vegada més adhesiva i excitant.

• *Procés de modulació*

Cal dir que portem mesos treballant amb aquesta activitat. La intenció és facilitar que el Samuel es vagi desprenent de l'objecte autista per incorporar-se a la proposta de l'adult on s'utilitza la tela, el moviment i la cançó com a elements moduladors del gaudi.

Intentarem que el Samuel pugui posar-se sobre la tela per fer el recorregut complet mitjançant l'arrossegament. En un primer moment, s'incorporarà l'objecte autista sobre la tela (dues pilotes grans de psicomotricitat).

Haurem d'estar molt alerta al procés de com l'atenció/motivació del Samuel es va desplaçant des de les pilotes de psicomotricitat utilitzades com a objecte autista fins al moviment d'arrossegament amb la tela.

Anirem regulant l'excés de gaudi per anar-lo apaivagant i desplaçar-lo de l'objecte autista al moviment amb la tela i la cançó.

Segons les necessitats observades, anirem gestionant els paràmetres de modulació que es valorin més oportuns en relació a:

- La modalitat de moviment (velocitat, direccionalitat, incorporar sobre la tela l'objecte autista, intentar que l'objecte autista surti fora de la tela...).
- La modulació de la veu en la cançó (ve-

locitat en ser cantada, volum de la veu, cantar la cançó amb la lletra, entonar només la melodia, fer silenci...).

• *Transcripció d'alguns fragments de l'activitat*

Fragment 1 (1 minut 9 segons):

El Samuel està a sobre de la tela amb una pilota gran. Li proposo fer el tren. Agafa la pilota, surt de la tela i se'n va a deambular per l'espai, **rebutja la proposta, es distancia**. El continuo convidant a venir. Ell segueix anant amb la pilota pel gimnàs ignorant la meua proposta. **Al cap d'uns minuts, el Samuel s'atura, em mira i connecta**. Li pregunto “T'ajudo?”. **El Samuel em mira de nou**. Interpreto la seva mirada com un “Sí”. Li dic “T'ajudo, Samuel” amb la intenció de que es posi sobre la tela. Però el Samuel continua deambulant amb la pilota per la sala. **Hem perdut la connexió**.

Fragment 2 (57 segons):

Decideixo “fer el tren” amb l'altre nen que comparteix sessió amb el Samuel amb la **intenció que el Samuel se senti convidat a pujar en veure el seu company que també ho fa**. Quan veu que estic “ocupada” amb l'altre nen, el Samuel s'acosta i posa la mà dins la butxaca del meu pantaló per agafar les claus que obren la porta de l'habitació on sap que hi ha guardada una altra pilota gran. Abans que insisteixi en voler agafar la clau, el torno a convidar a pujar al tren **amb la intenció de provar si pot posar-se a la tela amb la pilota**. Ho faig **verbalment, sense contactar físicament**. Continuo cantant la cançó. El Samuel agafa la pilota, s'acosta a un extrem de la tela i **posa la pilota a sobre**. Comença a botar la pilota i **la cobreix amb la tela**. Està totalment centrat en l'objecte, però ara ja està manipulant la tela. Continuo cantant la cançó.

Fragment 3 (1 minut):

El Samuel se'n va a buscar una altra pilota gran que hi ha a la sala i **es col·loca sobre la tela amb les dues pilotes**. En tot moment, les ha de tocar, **no pot perdre el contacte amb elles**. Va fent vocalitzacions que no recullo ni retorno. En un moment de la cançó (“Qui vulgui

pujar que s'afanyi, que s'afanyi”/significat de córrer), aprofito que una de les pilotes ha sortit de la tela i **accelero la cançó i el moviment amb la intenció que el Samuel no vagi a buscar-la i es quedi a sobre la tela només amb una pilota**. Però el Samuel s'aixeca per anar-la a buscar i **torna a posar-la sobre la tela**. Continuem fent el tren.

Quan el tren arriba al final del recorregut, el Samuel comença a botar la pilota disposat a sortir de la tela sense permetre l'emoció de la trobada amb l'altre al final del recorregut. Em col·loco al seu davant intentant buscar la seva mirada. Em mira i fa intenció de somriure, però continua botant la pilota sense connectar amb l'emoció compartida de l'arribada. Tot i així, hem pogut arribar al final del recorregut.

Fragment 4 (59 segons):

El Samuel s'estira a sobre de la pilota recolzat sobre la panxa gaudint de la sensació. Començo a cantar la cançó per intentar que s'apropi. **Sembla que està més relaxat. Intento que connecti amb el moment d'iniciar l'arrossegament on sempre diem “Preparats, llestos... ja!”**.

Per això m'arrisco a dir “Samuel, hem de dir: Preparats, llestos...” i faig silenci. El Samuel baixa de la pilota i diu “Ja!”, connectant amb la proposta. Començo a cantar la cançó i **espero quieta sense bellugar la tela**.

El Samuel es queda uns segons tocant la pilota i després **posa la pilota sobre la tela. La pilota s'escapa de la tela**. Jo dic “Amunt!!”. **El Samuel no va a buscar la pilota i s'estira a la tela**. El tren comença a caminar. **El Samuel intenta agafar la pilota. Gestionant el moviment amb la tela, aconsegueixo que no pugui arribar a tocar-la. Pot aguantar estirat sobre la tela fins al final de la cançó i el recorregut**.

Quan acaba la cançó, de seguida es torna a dirigir cap a la pilota. Només ha pogut deixar l'objecte durant el temps que ha durat el recorregut, que aquesta vegada hem pogut realitzar sense les pilotes.

Fragment 5 (48 segons):

Després de dirigir-se cap a la pilota, **el Samuel la pot deixar i, de manera es-**

pontània, torna a posar-se sobre la tela. Dic "Preparats, llestos...". Faig silencis. El Samuel diu "Ja!!!", mirant-me de manera clara mentre ho diu. Començo l'arrossegament. Passem pel costat de la pilota, apropa la mà com per agafar-la, però no s'aixeca de la tela. Fa vocalitzacions. Ara està estirat cara amunt i es mostra aquietat i confiat. Puc cantar la cançó sencera i podem fer el recorregut fins el final. Quan dic "Ja hem arribat Samuel!", em mira i somriu tranquil i connectat.

DISCUSSIÓ

Les sensacions obtingudes en la relació amb l'objecte proporcionen un estat de continuïtat externa que confereix a l'infant la identitat que no s'ha pogut configurar. Per poder donar espai a l'entrada de l'altre en la relació, es necessita poder interrompre aquesta sensació de continuïtat proporcionada per l'objecte. Caldrà que l'infant pugui tolerar la discontinuïtat per a què alguna cosa de fora sigui acollida a nivell intern i es pugui donar aquest espai a l'entrada d'allò que ve de fora. Quan la identitat és atorgada per l'objecte, la seva retirada serà viscuda com si es perdés una part del propi *self*, de manera que l'infant es veurà exposat a una gran vulnerabilitat des de la que no es podrà produir la trobada amb l'altre. La incorporació progressiva dels elements de transició i la pèrdua d'interès en l'objecte autista poden possibilitar la discontinuïtat a la que ens referíem i facilitar aquesta trobada.

El Samuel pot començar a establir reciprocitat amb l'adult després de disposar d'un temps i un espai on apaivagar l'excés de gaudi. Durant la sessió, es va produint una certa regulació emocional que possibilita la reducció de la impulsivitat en l'acció. Aquest "aquietament" del gaudi facilita l'entrada de l'altre en la relació.

Considerem prioritari donar espai (intern i extern) i temps a l'infant, així com respectar els seus ritmes a nivell corporal, mental i emocional integrant els aspectes que vagin sorgint al llarg de la sessió.

Acompanyarem a l'infant amb la nostra presència acollidora, estable,

calmada, ferma i tendra alhora, deixant "prou distància" en la relació. Oferirem uns límits que permetin a l'infant descobrir un espai en el que "poder ser" de forma segura i amorosa.

Posarem paraula a allò que volem resignificar, que volem que l'infant "pugui veure". Cada emoció té un nom, de manera que si no li posem nom difícilment podrem comprendre-la. Però també considerarem el risc de donar un nom inadequat a l'emoció observada. Podríem dir que les paraules sorgeixen, s'acosten, ens toquen i passen... deixant una empremta sobre qui les rep. Utilitzarem paraules que calmin, acompanyin, posin límit... sense oblidar la importància del silenci i l'espera.

Considerarem la singularitat de cada infant. Intentarem "tocar" algun aspecte de la motivació per "moure" quelcom de la seva subjectivitat. Ho farem amb l'objectiu d'afavorir el procés de diferenciació i la interiorització de la falta. L'evolució en aquests processos facilitarà l'aparició de la intencionalitat i el reclam de l'altre, aspectes essencials per a què pugui sorgir la paraula amb intenció comunicativa.

Abordarem la comprensió de la subjectivitat de l'infant de forma multidisciplinar per anar construint una mirada oberta que faci possible contrastar les visions que hem construït i ens convidi a continuar-nos preguntant com poder seguir afavorint la singularitat de cada infant. ●

BIBLIOGRAFIA

Bick, E. (1968). L'experiència de la pell en les relacions d'objecte primerenques. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol. X (1-2), 77-81.

Camps, C. (2007). El diálogo tónico y la construcción de la identidad personal. *Revista Iberoamericana de Psicomotricidad y Técnicas Corporales*, vol. 7/1 (25), 5-30.

Cruz, D. i Villanueva, R. (2020). Importancia del trato en la escuela como factor terapéutico en TEA. *Temas de Psicoanálisis*, 19.

Farrés, N. (2014). Confluència de les vessants educativa i terapèutica per al treball amb infants amb TEA: de l'emoció a la cognició. *Revista de l'ACAP*, 38.

Ferret, T. (2009). De la bidimensionalitat a la tridimensionalitat. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol. XXVI (2), 109-126.

Fieschi, H. (1997). El cos, la representació, el joc. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol. XIV (2), 83-94.

Grimalt, A. (2021). La importància del cos en l'elaboració d'ansietats primitives. Aportacions de R. Lombardi. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol. XXXVIII (2), 21-38.

Guàrdia, M. (2015). Molt abans de les paraules!... Un món. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol. XXXII (1), 139-154.

Maiello, S. (2013). En los orígenes del lenguaje. Aspectos vocales y rítmicos de la relación primaria y su ausencia en los estados autistas. *Controversias en Psicoanálisis de Niños y Adolescentes*, 13, 74-105.

Morral, A. (2018). Història d'una nena que jugava a construir-se a si mateixa. Desenvolupament de la identitat corporal d'una nena amb trastorn de l'espectre de l'autisme a través d'una teràpia psicomotriu. *Revista de l'ACAP*, 51.

Morral, A. (2016). El cuerpo del niño con trastorno del espectro autista. Algunas ideas sobre la comprensión y el abordaje. *Revista Entrelíneas*, 38, 23-30.

Oliva, V. i Viloca, LL. (1992). De l'autosensorialitat a la representació simbòlica en el tractament dels nens autistes. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol. IX (1-2), 109-121.

Rinos, M. i Bahima, M. (2021). Veu i paraula en l'infant autista. *Revista eipea*, 10, 20-27. (Recuperat de www.eipea.cat)

Rota, J. (2015). El abordaje psicomotor en el funcionamiento psicótico infantil. *Revista Entrelíneas*, 35, 13-17.

Ruiz, I. (2019). El tractament de la infantesa en l'autisme. Dins *Jornades d'autisme i atenció precoç: Mirades singulars, abordatges plurals*. Barcelona: ACAP.

Viloca, LL. (1998). Ansietat catastròfica: de la sensorialitat a la comunicació. *Re-*

vista Catalana de Psicoanàlisi, vol. XV (1), 53-60.

Viloca, LL. (1999). De la discontinuïtat a la continuïtat en la relació d'objecte. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol XVI (1), 99-109.

Villanueva, R. (2018). Aspectes a tenir en compte en el tracte de nens amb TEA. Fletxes o vectors de relació. Representació gràfica de diferents maneres d'estar amb els nens amb TEA. *Presentació realitzada al C.E.E. Montserrat Montero*, Granollers.